

Боротьба із поширенням неправдивої інформації за допомогою цифрових технологій: європейська практика

Владислав Негребецький,

канд. юрид. наук, доц., НДІ вивчення проблем злочинності імені академіка В. В. Сташиса НАПрН
України, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, м. Харків, Україна,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0478-6533>, e-mail: vladislavnegrebetsky@gmail.com

*Доповідь присвячено проблемам боротьби з поширенням неправдивої інформації (фейків)
у цифрових телекомунікаційних мережах. Проаналізовано законодавство та досвід європейських
країн у боротьбі із цифровими фейками.*

Ключові слова: *судова експертиза; дезінформація; інновації; цифрові технології.*

Combating the False Information Spread Using Digital Technologies: European Practices Vladyslav Nehrebetskyi

*This report expounds the challenges of combating the false information (fake news) dissemination in
digital telecommunications networks. It analyzes the legislation and the experiences of European countries
in countering digital fake news.*

Keywords: *forensic examination; disinformation; innovations; digital technologies.*

Діяльність нашої держави в умовах війни тісно пов'язана й багато в чому залежить від інформаційної безпеки. Від самого початку воєнної агресії проти України велась повномасштабна інформаційна війна. В інформаційній мережі «Інтернет» систематично поширюється фейкові новини [1]. «Фейк» (англ. *fake*) у перекладі означає «фальшивка», «підробка», «обман». Тож фейк — це завідомо неправдива інформація. Дезінформація — відомості, розраховані на введення особи в оману [2, с. 158]. Отже, ворог намагається методично та послідовно підірвати авторитет держави й органів влади, послабити обороноздатність нашої країни.

На жаль, сучасні засоби комунікації, доступ до яких має майже кожний, надають максимум можливостей для поширення практично будь-якої інформації. Є змога не просто одноразово поширити новину, а запустити «ланцюжкову реакцію», коли новину багаторазово пересилають користувачі соцмережі від однієї особи цілій групі осіб, або навіть до інших соцмереж.

Особливого значення набуває питання про відповідальність за поширення інформації, яка загрожує національній безпеці України, а саме спрямованої на заподіяння шкоди суверенітету, територіальній цілісності та недоторканості, обороноздатності, державній, економічній або інформаційній безпеці держави. У пояснювальній записці до законопроекту про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо встановлення відповідальності за окремі дії проти основ національної безпеки України від 19.04.2023 р. № 9223 (ініціатори — народні депутати Г. Г. Мазурашу, С. В. Кузьмичих, М. В. Павлюк, М. М. Лаба й О. О. Арсенюк) зазначено:

«Російськими спецслужбами в інтересах країни-агресора нарощуються зусилля із використання такого інструменту інформаційної війни як створення на платформах соціальних мереж Facebook, Instagram і Twitter мереж облікових записів (акаунтів) (так званих бот-мереж), які містять недостовірні дані щодо користувачів, діяльність яких є координованою ззовні та об'єднана єдиною метою, зокрема такою як проведення акцій інформаційного впливу проти державних інтересів України. До таких дій вдаються і громадяни України. Так, Службою безпеки України виявлено та припинено функціонування у 2020 році 20 ботоферм, у 2021 році — 21 ботоферми, а за 2022 рік — 45 ботоферм, загальною потужністю понад 4 млн ботів, діяльність яких поширювалась на багатомільйонні аудиторії користувачів соціальних мереж у різних регіонах України (і не лише). Разом з тим, вжитими заходами було викрито та заблоковано близько 11 тис. облікових записів, що використовувались на користь російських окупантів.

Непоодинокими стали і випадки, коли користувачі облікових записів (акаунтів) видають себе за інших осіб, зокрема за представників влади, інших публічних осіб, до яких прикута особлива увага, і від імені цих осіб розміщують і поширюють в соцмережах та на інших інтернет-платформах різну неправдиву, маніпулятивну інформацію.

На жаль, соціальні мережі не дуже реагують на повідомлення про фейкові профілі і сторінки, які причетні до інформаційних атак» [3].

Зауважимо, що з проблемою пасивного ставлення соцмереж до розміщення неправдивої інформації свого часу зіткнулася Німеччина. Німеччина є однією з перших європейських країн, яка запровадила санкції на рівні законодавства за поширення неправдивої інформації. Парламент Німеччини 30.06.2017 р. ухвалив Закон «Про вдосконалення правозастосування в соціальних мережах» (нім. *Netzwerkdurchsetzungsgesetz, NetzDG*) [4]. Це також називаються «законом про Facebook». Цей Закон спрямований на боротьбу з дифамацією (поширенням про особу неправдивої інформації, яка принижує її честь і гідність, завдає шкоди діловій репутації) і розпалюванням ненависті в інтернеті.

Закон зобов'язує платформи соціальних мереж із більш ніж 2 млн користувачів започаткувати прозору процедуру розгляду скарг на незаконний контент і надавати відповідні звітність і документацію. Провайдери повинні видаляти «явно незаконний» контент протягом 24 годин, а весь незаконний контент — протягом 7 днів із моменту його публікації, в іншому разі їм загрожує адміністративний штраф у максимальному розмірі 50 млн євро. Скажників і користувачі слід негайно поінформувати про прийняті рішення. Віддалений уміст зберігають щонайменше 10 тижнів як доказ, а платформи мають подавати звіти про прозорість роботи з нелегальним умістом кожні шість місяців.

В Україні працює Центр протидії дезінформації [5, 6], який є робочим органом Ради національної безпеки і оборони України, утвореним відповідно до рішення Ради національної безпеки і оборони України від 11.03.2021 р. «Про створення Центру протидії дезінформації», уведеного в дію Указом Президента України від 19.03.2021 р. № 106/2021 [6]. Центр підпорядковано Раді національної безпеки і оборони України. Він забезпечує здійснення заходів щодо протидії поточним і прогнозованим загрозам національній безпеці та національним інтересам України в інформаційній сфері, забезпечення інформаційної безпеки України, виявлення та протидії дезінформації, ефективної протидії пропаганді, деструктивним інформаційним впливам і кампаніям, запобігання спробам маніпулювання громадською думкою.

Зокрема, до завдань Центру належать:

- проведення аналізу й моніторингу подій і явищ в інформаційному просторі України, стану інформаційної безпеки та присутності України у світовому інформаційному просторі;
- виявлення та протидія дезінформації, ефективної протидії пропаганді, деструктивним інформаційним впливам і кампаніям, запобігання спробам маніпулювання громадською думкою.

Варто зауважити, що світова практика боротьби з поширенням неправдивої інформації в інтернет-мережах свідчить про значну роль у цьому процесі суспільних організацій і самих користувачів соцмереж [7, с. 162]. До того ж є необхідно продумати механізм юридичного захисту порушених прав. За допомогою судової експертизи можна отримати докази порушення прав (судово-лінгвістична експертиза мовлення).

Висновок: для ефективної боротьби з поширенням неправдивої інформації за допомогою цифрових мереж доцільно використовувати інноваційний підхід, який полягає передусім у використанні стандартів Ради Європи й досвіду країн ЄС із протидії дезінформації. Необхідно залучити сучасні технології в галузі судової експертизи для надання правоохоронним органам, суспільним організаціям і провайдерам комунікаційних послуг ефективного інструментарію для отримання доказів.

Перелік джерел посилання

1. Analytical research of the information space regarding the issue of «Clandestine transplantation» / Center for Countering Disinformation. URL: <https://cpd.gov.ua/en/report/transplantation/> (дата звернення 05.09.2023).
2. Велика українська юридична енциклопедія : у 20 т. Т. 20 : Криміналістика, судова експертиза, юридична психологія / редкол.: В. Ю. Шепітько та ін. Харків, 2018. 952 с.
3. Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо встановлення відповідальності за окремі дії проти основ національної безпеки України : законопроект від 19.04.2023 р. № 9223. URL: itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/41788?fbclid=IwAR0RWkqeb5Qfe6H4TPyk_RIKKEZHmqd699_G6ZH0h9ZmxhEwLZ_ZpXM61T0 (дата звернення 05.09.2023).
4. Gesetz zur Verbesserung der Rechtsdurchsetzung in sozialen Netzwerken (Netzwerkdurchsetzungsgesetz — NetzDG). Ausfertigungsdatum: 01.09.2017 / Bundesministerium der Justiz. URL: <https://www.gesetze-im-internet.de/netzdg/BJNR335210017.html> (дата звернення 05.09.2023).
5. Центр протидії дезінформації : офіц. сайт. URL: <https://cpd.gov.ua/> (дата звернення 05.09.2023).
6. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 11 березня 2021 року «Про створення Центру протидії дезінформації» : указ Президента України від 19.03.2021 р. № 106/2021. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/1062021-37421> (дата звернення 05.09.2023).
7. Дубов Д. В., Корецька І. О., Баровська А. В. та ін. Фейки як інструмент впливу на вибори : аналіт. доп. Київ, 2020. 201 с. URL: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2020-01/dopovid-dubov-1.pdf> (дата звернення 05.09.2023).

**Системні можливості штучного інтелекту як вектор розвитку
сучасної товарознавчої експертизи**

Ольга Недашківська,

Житомирський НДЕКЦ МВС України, м. Житомир, Україна,

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2568-0201>, e-mail: persik.emir@gmail.com

Досліджено проблему ускладнення судових товарознавчих експертиз у сучасних умовах бурхливого розвитку науково-технічного прогресу, тотальної діджиталізації, проаналізовано сучасний стан актуальних проблем галузі. Запропоновано системне рішення — запровадити систему штучного інтелекту у практичну роботу судового експерта-товарознавця як інструмент автоматизації та систематизації з метою підвищення якості судових товарознавчих експертиз, скорочення витрат на їх проведення й оптимізації розподілу часу судового експерта в частині мінімізації його часу на одноманітний аналіз даних.

Ключові слова: судова товарознавча експертиза; актуальні проблеми; автоматизація; штучний інтелект.

**System capabilities of artificial intelligence as a vector for development of modern
forensic commodity examination**

Olga Nedashkivska

The complication issue of forensic commodity examinations in modern conditions of rapid development of scientific and technical progress, total digitalization was studied, and the current state of industry issues was analyzed. Systemic solution is proposed, namely: to introduce artificial intelligence system into practical work of a forensic commodity expert as a tool for automation and systematization in order to improve quality of forensic commodity examination, reduce costs for their conducting and optimize distribution of the forensic expert's time in terms of minimizing his time for uniform data analysis.

Keywords: forensic commodity examination; actual issues; automation; artificial intelligence.